

SZÁSZ ANNA

SeedAlapítvány a kisvállalkozók támogatására¹

Közvetlenül a rendszerváltozás után, 1990-ben tizenhárom, főként gazdasági szervezet, köztük három minisztérium, a kisiparosok, kiskereskedők, vállalkozók országos szervezetei, az akkor még Marx Károlyról elnevezett Közgazdasági Egyetem és több más intézmény hozta létre azt az alapítványt, amely a *Seed* Kisvállalkozás-fejlesztési Alapítvány elnevezést kapta. A *Seed* angol szó, jelentése magyarul: *mag*. – A szó kifejezi az alapítók szándékát, illetve az alapítvány célját. Nevezetesen:, segítséget nyújtani a kisvállalkozóknak, hogy a változó piaci feltételek mellett meg tudják őrizni, mi több, növelni tudják versenyképességüket.

Az alapítvány közhasznú, nonprofit szervezetként kezdetben főként tanácsadással, oktatással foglalkozott, ma ezeken túlmenően tevékenysége kibővült a hátrányos helyzetű csoportok érdekvédelmével.

2003. március 15-én, az e területen nyújtott teljesítményükért elnyerték a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium *Esélyegyenlőségért* című kitüntetését.

Az alapítvány feladatait hattagú stáb látja el. Az igazgató, dr. Soltész Anikó tanácsadó és tréner is egy személyben. Dr. Laczkó Zsuzsa projekt-menedzser úgyszintén tanácsadó és tréner. Két munkatársuk kolléga projektmenedzseléssel foglalkozik, Cacosz Mariann pedig pénz-, tb- és adóügyekben tanácsadó. Forrai Sándorné feladata az ügyfélszolgálat.

Az alapítvány eredetileg a kisvállalkozók támogatására, a kisvállalkozások fejlesztésére jött létre. Ezek a vállalkozások igen gyakran a kényszer szülöttei. A rendszerváltozást követő leépítések, melyek során gyárak, sőt iparágak szűntek meg, Magyarországon korábban ismeretlen mértékű munkanélküliséget idéztek elő. A munkanélküli állapotból való kimenekülés egyik lehetséges útja a családi, vagy akár egyszemélyes kisvállalkozás, amely a másik lehetőséggel, a korkedvezményes, esetenként a rokkantnyugdíjjal szemben az egyén számára mindenképp előnyösebb. Egyrészt, mert segít megőrizni az aktivitást, másrészt mert a vállalkozás révén valószínűleg a nyugdíjnál magasabb jövedelmet érhet el az, aki kellő körültekintéssel vág bele.

¹ Ennek a cikknek az elkészítésében, az alapítvány sokrétű tevékenységének legalább részbeni megismerésében dr. Laczkó Zsuzsa volt segítségemre.

A Seed programjai speciális csoportoknak szólnak: fiataloknak, női vállalkozóknak, családi vállalkozások résztvevőinek, roma vállalkozóknak, non-profit szervezeteknek, valamint vállalkozói és innovációs központok, inkubátorházak létrehozóinak, ezek működtetőinek és ügyfeleinek.

A fent felsorolt csoportokat az alapítvány tanácsadással, tréning formájában nyújtott képzéssel, kiadványok megjelentetésével segíti. Együttműködnek más alapítványokkal is – például a Magyarországi Női Alapítvánnyal (MONA). Ennek az együttműködésnek a keretében indult el tavaly tavasszal az a távmunka-projekt, amelynek keretében műhelymegbeszéléseket (workshopokat) tartanak, kiadványokat készítenek a távmunka iránt érdeklődő munkaadóknak, nonprofit szervezeteknek és más érdeklődőknek, azzal a céllal, hogy végre a távmunka terjedni kezdjen Magyarországon.

Ez év áprilisában Laczkó Zsuzsa előbb Budapesten, mozgássérülteknek, majd Bezenyén, egy Győr-Moson-Sopron megyei községben sokfelől rekrutálódó, sokféleképpen motivált érdeklődőnek tartott tréninget. (Erre a számomra igen tanulságos rendezvényre L. Zs.-t elkísértem.)

*

A Seed „speciális üzleti képzési programokkal, személyes tanácsadással és kiadványokkal a magyarországi vállalkozói kultúra gyarapítását, a vállalkozók szakmai ismereteinek bővítését, a kisvállalkozások versenyképességének növelését tekinti alapvető célkitűzésének”. Mindegyik személyes kapcsolatokra épít, és a következménye is a kliensekkel való erős személyes kötődés. „Az alapítvány kis méretéből adódó rugalmasságával, függetlenségével, az ügyfelekkel kialakított szakmai és emberi kapcsolatainak minőségével sajátos arculatot alakított ki a magyar vállalkozási szektorban.”

A Seed több mint egy évtizedes tevékenysége alatt a munkatársak számos tréninget tartottak, egyebek közt családi vállalkozások tagjainak, női vállalkozóknak, roma nőknek, tréningorozatot a falusi turizmus mint vállalkozásról a határmenti térségekben, roma civil szervezetek, valamint kisebbségi önkormányzatok munkatársainak.

Rendeztek konferenciákat, például vállalkozónőknek, vállalkozásfejlesztési szakértőknek, nőkkel kapcsolatos témákban kutatóknak, családi vállalkozóknak, nemzetközi konferenciát is az inkubátorházak munkatársainak.

Részt vettek ezekben és támogattak olyan kutatásokat, amelyek a nők munkaerő-piaci helyzetére, a családi vállalkozások helyzetére vonatkoznak, vagy arra, hogy miként ösztönözhető az önfoglalkoztatás a munkanélküliek körében.

A korántsem teljes felsorolásból is kiviláglik az alapítványnak az a törekvése, hogy segítse és fokozza a hátrányos helyzetű csoportok aktivitását.

Mivel foglalkoznak a nők?

„A politikai rendszerváltásra való felkészülés megkezdése óta Magyarországon nem született átfogó értékelés a nők helyzetéről. Ennek az az oka, hogy a nőtéma sem a társadalmat, sem a politikusokat, sem az egyéneket, és furcsa módon magukat a nőket sem érdekli igazán. Ezt látván megszűntek a nőspecifikus kutatások, elmaradnak a különböző elemzésekből a nemenkénti bontások, s feldolgozatlanul hagyják a statisztikusok az egyébként férfiakra és nőkre egyaránt felosztható adatbázisokat.

Ezt persze meg lehet indokolni azzal, hogy a piacgazdaságra való átállás során olyan feszültségekkel terhes folyamatok zajlanak a társadalomban, amelyek hatásai alól sem a nők, sem a férfiak nem tudják kivonni magukat. Elsődlegesen nem a nemenkénti megoszlás a fő dimenziója annak, amelynek alapján a népesség nyertesekre és vesztesekre szakad. Mégsem lehet nem észrevenni, hogy a kis számú nyertesek között kevesebb, a vesztesek között pedig több a nő, mint a férfi, s a veszteségek eloszlásában is különbségek mutatkoznak a két nem között” – írja Frey Mária, a Seed Alapítvány kutatási programjának keretében 1996-ban megjelent, *A nők munkaerőpiaci helyzete Magyarországon – A vállalkozás mint alternatíva* című kötet bevezető tanulmányában (a kötetet szerkesztette Laczkó Zsuzsa, valamint Soltész Anikó). A borítójának színe után Zöld könyvnek nevezett kötet minden tekintetben úttörő munka, a rendszerváltozás után az első összefoglalás a nők helyzetéről. (Készült az alapítvány nemzetközi kapcsolatainak köszönhetően, az Amerikai Egyesült Államokbeli Magánvállalkozások Központja anyagi támogatásával.) Az iránta megnyilvánuló érdeklődés miatt 1997-ben másodszor is megjelentették.

Ugyanabban az évben jelent meg Lévai Katalin és Tóth István György szerkesztésében a *Szerepváltozások /Jelentés a nők helyzetéről* című kötet (kiadó: a TÁRKI és a Munkaügyi Minisztérium Egyenlő Esélyek Titkársága), amely részben hasonló, részben eltérő szempontok szerint veszi górcső alá a nők helyzetében bekövetkezett változásokat.

A Seed által kiadott Zöld könyv fontosabb megállapításai:

Az egykori szocializmusban a teljes foglalkoztatottság vonatkozott a nőkre is, 1990-ben a teljes női népesség 44,9, a munkaképes korú nők 77,2 százaléka még a foglalkoztatottak közé tartozott. Öt évvel később az előbbi arány 31,9 százalékra csökkent, ami megegyezett az Európai Közösség (az EU elődje) női foglalkoztatottsági arányával, az utóbbi 47,1 százalékra. Csakhogy nálunk a fejlett országokkal szemben ellentétes tendencia következett be, ott ugyanis a nők gazdasági aktivitása 1985–1992 között nőtt, a 47,1-es aránnyal pedig már a munkaképes korú nők foglalkoztatása az európai átlag alá süllyedt. A ledolgozott munkaidőt tekintve a magyar nők még így is fölényben vannak, mivel a nyugati országokban a nők igen nagy hányada dolgozik részmunkaidőben.

Alapvetően változott meg a társadalomban a munkával kapcsolatos értékrend és beállítottság. Míg korábban a foglalkoztatott nők 81 százaléka értett egyet azzal, hogy a nők kereső tevékenységet folytassanak – igaz, 78 százalékuk a részmunkaidős foglalkoztatást tartotta ideálisnak –, 1995-ben a megkérdezetteknek már csak 60 százaléka értett egyet a nők

munkavállalásával, és közülük is csak 20 százalék helyeselte a teljes munkaidős foglalkoztatást.

„Szinte mellbevágó” – jegyzi meg Frey Mária –, „hogy a munkavállaláshoz szokott női népesség évtizedekig tartó, kivételesen magas szintje mellett milyen gyorsan és tömegesen teret tudott hódítani a nőknek a társadalomban tradicionális szerepet szánó, konzervatív szemlélet. Valószínű, hogy ez csak átmeneti ellenreakció a korábban uralkodó ideológiával szemben, ami idővel illúzióknak fog bizonyulni. *A férfiakkal azonos, sőt magasabb iskolázottságú nők elfordulása a fizetett munka világától ugyanis enyhén szólva anakronisztikus, és gazdaságilag is megengedhetetlen.*”

Ehhez egy személyes megjegyzés: a hetvenes évek elején Nyugat-Európában élő, egykori gimnáziumi osztálytársnőm, férjes asszony, egy gyerekkel (még Budapesten végzett, a Színművészeti Főiskola dramaturg szakán), amikor hazalátogatott, irigykedve jegyezte meg, hogy a nők itthon milyen érdekes munkát végeznek. Ő négy órát dolgozott egy kis könyvkiadó cégnél, inkább titkárnői, mint szerkesztői minőségben, az itthon élő barátnői közül pedig ki kutatóvegyész volt, ki tanár, újságíró vagy filmgyári dramaturg. Csak azt felejtette el, hogy ő a négy órai munkájával kb. háromszorosát kereste például az én akkori, teljes munkaidős újságírói fizetésemnek.

A rendszerváltozásra vonatkozó elképzelések közé tartozott az is, hogy egyik napról a másikra az ausztriaihoz hasonlóan alakulnak majd a munkajövedelmek, ennek megfelelően emelkedik az életszínvonal. Mindez illúzióknak bizonyult. Épp az ellenkezője történt: a nagy többségnek csökkent az életszínvonala, a családok nagy része kénytelen volt lemondani olyan szolgáltatásokról, amelyeket korábban megengedhetett magának, mint például a mosatás, ruhatisztítás, lakástakarítás, vendéglői étkezés stb., s mindezek a nők feladataként visszakerültek a háztartásokba. A családon belüli egyenlőtlen munkamegosztás világjelenség. „Az azonban példa nélküli, és Magyarországon is első ízben 1993-ban fordult elő, hogy a háztartásra fordított egyhavi női munkaidő közel 60 millió órával meghaladta a férfiak jövedelem-szerzésre fordított idejét. Ebből az a következtetés adódik, hogy az „átmenet” terheinek megosztásában a férfiak nem bizonyultak a nőkkel túlzottan szolidárisnak” – írja Frey Mária a fent idézett tanulmányában.

Mindez, valamint a rendszerváltozást követő spontán privatizáció nyomán kialakuló, óriási vagyoni különbségek vezethettek kiábránduláshoz, kételkedéshez abban, hogy munka révén sikerül szert tenni olyan jövedelemre, mely emberhez méltó életmódot biztosít.

A hazai viszonyokra jellemző, hogy a munkanélküliek aránya a férfiak között magasabb, mint a nők közt, ám ha a nők munkanélkülivé válnak, a férfiaknál hosszabb időt töltenek állástalanul, és kevesebb az esélyük, hogy visszakerüljenek a munkaerőpiacra.

A nők viszont nagyobb arányban vesznek részt az átképző-programokban, mint amekkora az arányuk a regisztrált munkanélküliek közt, és az átképzés a felmérések szerint javítja az újraelhelyezkedési esélyeiket – érdekes módon különösen a 40 éven felüliek körében.

„A magasabb iskolázottság” – állapítja meg Frey Mária –, „a nők számára nem biztosít a férfiakkal azonos karriert. A vezetők körében a nők előfordulása egyharmados, jóllehet a foglalkoztatottak fele nő.” A rendszerváltozás előtt a vezetők közt alig volt nő, 1990-ben azonban a vezetői

szinteken jelentős elmozdulás történt, különösképpen a nők javára: az 1994-ben vezető pozícióba kerülők kétharmada nő.

A munkanélküliségnél is aggasztóbb hazai jelenség az inaktívak nagy száma. Ez mindkét nemre vonatkozik, de a nőkre különösen. 1994 és 96 között majdnem félmillió nő volt besorolható ebbe a kategóriába: a 15–54 év közötti népesség 38,5 százaléka. Ha összlétszámukból levonjuk a gyest, gyedet, gyetet igénybevevőket, valamint a tanulók és nyugdíjasok számát, akkor az egyéb inaktívoké 273 ezerre tehető. Ők azok, akik a családokban mintegy eltartottként élnek, vagy különböző szociális juttatásokból, vagy, a rejtett gazdaságban végzett fekete munkából.

Női vállalkozók – roma vállalkozók

Pete Lászlóné tanulmánya *A munkanélküli nők vállalkozással kapcsolatos attitűdjeit* vizsgálja. Az általa végzett felmérésből az derül ki, hogy bár a regisztrált munkanélküli nők elvben szívesen vállalkoznának, de éppen az az attitűd hiányzik belőlük, amely a sikeres vállalkozáshoz szükséges. Kevés információjuk van, vagy egyáltalán nincs a támogatási lehetőségekről. Nem rendelkeznek tőkével, megvalósítható ötlettel sem. Az általa vizsgált munkanélküli nőkből hiányzott az önérvényesítés vágya, nem mutattak ambíciót, vezetési igényt. Leginkább a harminc- és negyven év közötti, érettségizett nők azok, akikben volt vállalkozó szellem, a szolgáltatásokban láttak lehetőséget a maguk számára: ingatlan- és társközvetítés, varrás, kutyakozmetika, vendéglátás, kereskedelem.

A tanulmány szerzője úgy véli: „A gazdasági környezet változása nélkül a tanácsadókra rendkívül nagy felelősség hárul, ha vállalkozásra biztatják az állampolgárokat egy olyan társadalomban, amelynek tagjai anyagi tartalékok nélkül a túlélésre rendezkedtek be.”

A nők azonban vállalkoznak. Dr. Gere Ilona tanulmányából: – *Vállalkozó nők a mai magyar társadalomban* – megtudhatjuk, hogy „hosszú időn át a nők vállalkozói készsége jelentősen elmaradt a férfiakétól. Az utóbbi években azonban – a fejlett országok tendenciáit követve – a nők vállalkozói hajlandósága nagyobb mértékben nőtt, mint a férfiaké, s így megközelítette azok arányát.” Érzékeltetésül néhány adat: az 1990 előtti vállalkozások 70,7 százalékát férfiak, 29,3 százalékát nők alapították. 1990 után a vállalkozások 58,9 százalékát hozták létre férfiak, 41,1 százalékát nők.

Kik lesznek vállalkozók, miért és hogyan?

A vállalkozó nők közel 50 százaléka a 40–54 éves korcsoportból kerül ki, őket követik a 26–39 évesek csoportja. Vagyis a korábbi feltevésekkel szemben a nők vállalkozó kedve az érettebb korban éri el a csúcspontot. Iskolai végzettségük magasabb az aktív keresők átlagánál. A nyolcszáz vizsgálatba bevont nő 24 százaléka diplomás, 51 százaléka érettségizett, 19 százaléka szakmunkás és mindössze 6 százalékuk végzett csak általános iskolát. A családi állapot és az önállósodási törekvés között nincs

egyenes összefüggés, a vállalkozó nők között azonban több az elvált, mint a vállalkozó férfiak közt.

A nők nagy többsége, 70 százaléka eredetileg alkalmazott volt, közülük is leginkább a szakmunkások és a vezető pozícióban lévők fogtak vállalkozásba.

A megkérdezetteknek csupán a 6 százaléka volt korábban munkanélküli, és ugyanilyen arányt képviseltek azok, akik korábban is önállóak voltak.

A miéltre adott leggyakoribb válasz – 25 százalék – a magasabb jövedelem reménye, de motíváló tényező a megrendült foglalkoztatási biztonság, valamint a nagyobb önállóság, és az a remény, hogy a megszerzett tudást, szakmai ismeretet a saját vállalkozásában jobb határfokkal tudja kamatoztatni.

A vizsgálat feltérképezte az induló feltételeket: tőke, helyiség, gépek-berendezések, szaktudás, vállalkozói ismeretek, megrendelések, vevőkör, szállítók, egyéb. Legnagyobb arányban szaktudással rendelkeztek, legkevésbé viszont a vállalkozói ismeretekkel. A nők 66 százalékának volt meg a 300–500 ezer forint körüli indulótőkéje, ami még a kilencvenes évek árszintjén sem számított óriási összegnek.

A megkérdezett vállalkozók közel 50 százaléka nem végzett piackutatást, nem voltak sem megrendeléseik, sem potenciális vevői, túl sokat bíztak a véletlenre.

Segítséget a családi-baráti körtől kaptak, az önkormányzatokhoz fordulók nyolcvan százalékának igényét, kérését a helyi hatóságok elutasították (!).

A tőke, a vállalkozói ismeretek, a külső segítség hiánya ellenére 1989 és 1994 között a magán- illetve társas kisvállalkozások 450 ezer új munkahelyet teremtettek, az itt dolgozók aránya elérte az ország aktív keresőinek közel 22 százalékát, noha a megkérdezettek vállalkozásaiban a családtagokkal, főállású és részidős munkavállalókkal együttesen sem érte el a foglalkoztatottak száma a 10 főt.

A Szerző megállapítása: *A női vállalkozók meghatározó része tehát tőke nélküli, vagy igen szerény anyagi lehetőségekkel rendelkező önfoglalkoztató.*

Laczkó Zsuzsa megemlíti, hogy 2000-ben úgyszintén Gere Ilona végzett vizsgálatot a Dunántúlon, Somogy, Tolna, és Zala megyében olyan vállalkozó nők körében, akik regisztrált munkanélküliből váltak önfoglalkoztatóvá. Mint mondja, 1996-hoz képest jó néhány körülmény megváltozott. Ezek között a legszembetűnőbb, hogy ezek a többségükben jobbára falusi, kisvárosi nők az állításuk szerint vállalkozóként teljes családi támogatást és megértést élveztek. Míg 1996-ban a vállalkozó nők körében (lásd fent) igen magas volt az elváltak aránya, 2000-ben ezzel a jelenséggel már nem találkoztak a kutatók. '96-ban sem volt egyértelmű, hogy a vizsgálat szereplői elváltan kezdtek-e nagyobb számban vállalkozni, vagy a vállalkozói létforma, megtévezve a családi kötelezettségekkel, nem kedvezett a házasságoknak. Most azonban a vizsgálat azt igazolta, hogy 2000-re a családtagok nem csupán elfogadták, hanem közös érdeknek tekintették és segítették a feleségek, anyák jövedelemteremtő tevékenységének ezt a formáját. Ennek nagy valószínűséggel az az oka, hogy a második kutatásban részt vevő nőknek semmilyen más lehetőségük nem volt, hogy kikerüljenek a munkanélküli létből. Még egy érdekesség: a második kutatás a munkaügyi központokhoz kapcsolódott, az

ő korábbi ügyfeleiket keresték meg. Azok a nők, akiknek sikerült kilábalniuk a munkanélküliségből, értékelték azt a segítséget, amit a munkaügyi központoktól kaptak, míg a korábbi vizsgálat egyetlen olyan intézményről sem számolt be, amely támogatta volna törekvéseiket.

Laczkó Zsuzsa szerint a változás annak köszönhető, hogy 2000-re elindultak és működtek olyan aktív munkaerőpiaci eszközök, amelyek az önfoglalkoztatást kifejezetten támogatják. Mára pedig sok olyan program is megjelent, amely különösen a nőknek nyújt specifikusan segítséget.

A cigány nők vállalkozási esélyei című tanulmány ugyancsak dr. Gere Ilona munkája.

Tényszerű és tárgyyszerű.

Abból indul ki, hogy a rendszerváltozásig a cigányság társadalmi integrációja, ha nagyon kis léptékben is, de érzékelhetően elindult. „A nyolcvanas évek közepére az aktív korú cigány férfiak 80–90 százaléka, a nők fele többé-kevésbé állandó munkahellyel rendelkezett. Pozitív elmozdulás volt tapasztalható a roma gyerekek iskoláztatási szokásaiban és mértékében, s a rendszeres munkalehetőségnek köszönhetően egyfajta – bár kétségtelenül nagyon alacsony szintű – anyagi és egzisztenciális biztonság, társadalmi elismertség közepette éltek.

A rendszerváltást követően ez a létbiztonság, a nehezen kiharcolt »társadalmi rang« *alapjaiban rendült meg, amikor ez a népcsoport elsőként, nagy tömegekben és kilátástalanul munkanélkülivé vált.*”

Ezt bizonyítja egyebek közt, hogy a munkaképes korú nők munkanélküliségi rátája a 15–54 éves korcsoportokra vonatkozóan a teljes népességben: 8,8 százalék, a roma nők közt 61,6 százalék.

A ma korlátozottan létesülő új munkahelyeken más felkészültségű munkaerőre tartanak igényt, mint amilyen a romák rendelkeznek, számukra tehát rendkívül fontos lenne az önállóvá válás, a nők számára talán ez az egyetlen esély.

Am a cigány népesség számára nincsenek meg az önálló vállalkozás feltételei. Hiányoznak a pályázatok elkészítéséhez szükséges ismeretek. A vállalkozások sikere, az erre vonatkozó felmérések szerint, sokban függ az adott régió fejlettségétől, a cigányok 40 százaléka viszont a két leghátrányosabb helyzetű megyében – Borsod-Abaúj-Zemplénben, valamint Szabolcs-Szatmárban – lakik. A vállalkozók többnyire magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, mint a lakosság átlaga, ugyanakkor a 7 éves és idősebb cigány népesség 16–21 százaléka egyetlen osztályt sem végzett. Az ország népességének 24–27 százaléka középiskolai, vagy annál magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik, ugyanez a cigány népességnek nem egészen az 1 százalékát jellemzi.

A roma nőket a körülményeik kényszerítik arra, hogy vállalkozzanak. Ebben nem különböznek az átlag magyar vállalkozóktól, de a kényszerek hatása az ő esetükben sokkal nagyobb. Gyakran korábbi, kiegészítő, alkalmi munkájukat próbálják fő jövedelemszerző tevékenységgé fejleszteni, a férj, vagy akár a család minden munkaképes tagjának munkanélkülisége miatt.

Vállalkozásaikra jellemző a teljes tőkenélküliség, vagy a nagyon alacsony összegű kezdőtőke. A vállalkozó roma nők társadalmi hátterére jellemző a szülők alacsony végzettsége, viszont számíthatnak a családi összefogásra, támogatásra. A megkérdezett nők szegény, de boldog gye-

rekkorról számoltak be, és nagyon erős bennük a vágy, hogy a saját gyerekeiknek jobb körülményeket teremtsenek.

A vállalkozó roma nők fiatalon, de a szüleiknél érettebben házasodtak, és tudatosabban tervezték meg a gyerekeik számát, a szülőknél szokásos 6–7 gyerekkel szemben ők 3–4 gyereket vállaltak. A nem roma vállalkozó nőkkel szemben köztük alig van elvált, a roma nők vállalkozásai férjükkel közösen, vagy az ő segítő támogatásával működik. „A roma asszonyok egyedül képtelenek a vállalkozáshoz szükséges minimális feltételeket megteremteni.”

Figyelemreméltó, hogy a vállalkozó roma nők iskolai végzettsége elmarad ugyan a nem roma vállalkozó nők iskolai végzettségétől, de a saját népcsoportjuk átlag iskolázottságát meghaladja.

Az alapítvány a nőkért

Előadások, tréningek, konferenciák révén az alapítvány munkatársai a nőket kívánják támogatni, segíteni, bátorítani arra, hogy merjenek nagyobb szerepet vállalni a gazdasági, a politikai, a társadalmi életben.

A hátrányos helyzetű csoportoknak, negyven év fölötti munkanélküli nőknek, roma nőknek, de a közéletben szerepet vállaló nőknek is speciális, személyiségfejlesztő tréningeket tartanak, a női asszertivitás (énerősítés) elemeivel. Sőt, a település-marketing is tartalmaz ilyen elemeket.

Laczkó Zsuzsa tapasztalatai szerint a nők hátrítják a politikai-közéleti szerepvállalást, és azok, akik mégis szerepet vállalnak, többnyire úgy érzik, hogy mentegedőzniük kell, hangsúlyozni, hogy ők teljesítik a hagyományos kötelességeiket is, a hivatásuk gyakorlása mellett mintaszerű anyák, feleségek, háziasszonyok, és így maguk sem törekszenek családon belüli igazságosabb munkamegosztásra. Egy kistelepülések polgármesternőinek, képviselőtestületi tagoknak tartott képzésen az egyik polgármesternő sírva mesélte, hogy az ő gyerekei többször elindultak világgá, és amikor megkérdezték tőlük, hogy miért, azt válaszolták: „azért, mert a mi mamánk polgármester, és nem törődik velünk”. Ez, Laczkó Zsuzsa szerint dupla fenekű történet, mert bizonyos, hogy valaki, vagy valakik a gyerekekbe a vádat betáplálták. A közéletben szerepet vállaló nők szinte automatikusan jelentik ki: a családjukra, gyermekeikre a legbüszkébbek. Baj ez? Természetesen nem, de azért mégis elgondolkoztató, hogy egy 20 fős tréning 19 résztvevője vágja rá ezt a választ a kérdésre, és egyetlen részt vevő polgármesternő válasza szólt saját szakmai teljesítményéről: ő a falujára, az általa elért eredményekre a legbüszkébb. (Noha és neki is vannak sikeres gyermekei).

A nők számára talán az egyik legnehezebb feladat nemet mondani olyan kötelezettségekre, amelyeket ránk akarnak kényszeríteni. A tréningeken erre is meg kell őket tanítani. A visszajelzések szerint egy-egy ilyen foglalkozás a nőkre kifejezetten bátorítóan hat. Az alapítvány munkatársai pedig ezeken a tréningeken kapnak első kézből származó információkat az abban részt vevő nők helyzetéről, felfogásáról, életmódjáról, amelyeket azután beépítenek a következő képzések tananyagaiba, hogy

az összejöveteleken lehetőleg mindig a legfrissebb, legfontosabb és leg-szükségesebb problémákról legyen szó.

A legrosszabb, a cigányság hagyományából következően is a legki-szolgáltatottabb helyzetben a roma nők vannak. Laczkó Zsuzsa említi, hogy amikor roma családi vállalkozóknak tartott képzést, amelyen ve-gyesen vettek részt nők és férfiak, a nők a férjeik jelenlétében meg sem mertek szólalni. A nők számára azután külön szerveztek csoportot, az ebédszünetben azonban megjelentek a férfiek, ellenőrizni az asszonyaikat.

Az alapítvány tapasztalataira igényt tartanak a szakhatóságok is. Az EU számára készült Nemzeti Fejlesztési Tervben többféle operációs pro-gram szerepel, az egyik a humánerőforrás (az ember, mint munkaerő) fej-lesztésére vonatkozik, ebbe a Miniszterelnöki Hivatal és a szakminiszté-riumok az alapítvány tevékenységét és teljesítményét elismerve külső szakértőként bevonták a Seed munkatársait.

Kapcsolatok

Hogyan valósul meg egy program?

Miért épp Bezenye a helyszín?

Bár a tréning tárgya a távmunkára való felkészülés (l. fönt, a MONA és a Seed e témára vonatkozó együttműködését), a megvalósulás alapvető feltétele az emberek közti kapcsolatrendszer.

Bezenyén, ebben az 1600 lelket számláló, Mosonmagyaróvárhoz kö-zeli, horvát nemzetiségű településen működik az ország 31 teleházának egyike, amely a tréningnek helyet adott. A teleházat itt Gyereháznak hív-ják, vezetője Kőrösi Jánosné Tilda, eredeti foglalkozását tekintve peda-gógus. Kati nevű, idősebbik lányával együtt ők a közösségfejlesztés mo-torja.

1990-től – ekkor alakult meg a Bezenyei Horvát Egyesület –, a község a helyi néptánccsoport, a települési gyermekönkormányzat, az Európa Klub – Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda, az Alapítvány a Bezenyei Gyermekekért és Fiatalokért megalakulásának lépcsőfokain át jutott el addig, hogy ma egy olyan tágas, szépen helyrehozott művelődési házat képes fenntartani és működtetni, amely otthont ad a könyvtárnak, a Gyereháznak, az Európa Klubnak és egy alapfokú művészeti iskolának.

A Gyereház 1997-ben jött létre. Pályázat útján jutottak a közösségi és egyéni használatra szolgáló, hat számítógéphez, amelyek révén az internethez is hozzáférnek: ma ezen az úton szerzik meg a fiatalok to-vábbtanulására vonatkozó információkat, a speciális kérdőíveket és teszteket, az önkormányzatok és civil szervezetek számára kitűzött pályáza-tokkal kapcsolatos tudnivalókat.

Kőrösi Kati, aki a közéleti szereplését a helybeli gyermekönkormány-zat vezetőjeként kezdte, később elnöke volt a Gyermek és Ifjúsági Ön-kormányzati Társaságnak, 93-tól kezdve járta az országot a különböző programokkal. Külföldre is eljutott, Dániába és Dél-Afrikába, tanult és kapcsolatokat kötött, részt vett a Seed egyik Győrben tartott tréningjén, és úgy gondolta, hogy Bezenyén is kellene szervezni ehhez hasonlót.

Értesítette azokat az ismerőseit, akikről tudta, hogy a téma őket is

érdekli, közzétette a tréning helyét, időpontját a Kisalföld című lapban, a Magyar Teleház honlapján, Vas és Zala megyei lapokban.

Ennek köszönhetően jelentek meg a Laczkó Zsuzsa által vezetett tréningben tizenkilencen, nők és férfiak, helybeliek, valamint a közeli Mosonmagyaróvárról és a távoli Veszprémből, a Veszprém megyei Pápáról és Tapolcáról, Győrből és Székesfehérvárról, valamint a Szigetközben fekvő Darnószeliről. Önkormányzatok munkatársai és civil szervezetek képviselői is jöttek.

Magáról a tréningről már csak terjedelmi okokból sem számolhatok be, talán annyit, hogy Laczkó Zsuzsa ismertette a távmunka mibenlétét, típusait, tárgyi-technikai feltételeit, továbbá, hogy milyen társadalmi csoportok számára jelenthet megoldást (például gyermeküket egyedül nevelő asszonyoknak, romáknak, elzárt településeken élőknek), hangsúlyozva, hogy a távmunka nem csodaszer, nem old meg minden problémát.

A tréninghez hozzátartozik a beszélgetés és a vita, melyek során a résztvevők információt illetve eszmét cserélhetnek. Egy Bezenyén lakó fiatalember felvetette, hogy Magyarországon még nem épült ki mindeközül a telefonhálózat, illetőleg az, ami működik, rendkívül drága.

Kérdésként merült föl, hogy van-e egyáltalán igény a távmunkára, van-e a vállalkozók oldaláról fizetőképes kereslet.

A vélemények megoszlottak. A jelenlévők egy része úgy gondolta, hogy ma még nincs. De vannak ellenkező tapasztalatok. Laczkó Zsuzsa említette, hogy a budapesti mozgássérülteknek egy rendkívül agilis társuk szerzett munkát, egy kerékpárszaküzlet hálózattal állnak kapcsolatban. A tapolcai önkormányzat munkatársnője is határozottan állította, hogy vannak olyan munkaterületek – ilyen például az idegen nyelvből való fordítás –, amelyeken a távmunka jól használható és kifizető.

A jó példák ellenére a távmunka ma még nálunk a nemrég lezajlott, munkaadóknak szóló pályázati program ellenére is csak gyermekcipőben jár. Elterjedése egyelőre még csak a jövő ígérete, a tréningnek azonban jelen idejű hozadéka van. Olyan emberek találkoztak és kötöttek egymással kapcsolatot, akikben él a törekvés a változtatásra, újításra, a hátrányos helyzetűek életkörülményeinek jobbítására.